

Domoljubje: stara ljubezen, nove težave

Mitja Sardoč in Boris Vezjak

Domoljubje že stoletja vznemirja filozofe in politične teoretike, sociologe in kulturologe, najdeva tako pristaše kot tudi nasprotnike. Težko bi našli tako javno navzoč in razširjen pojem, do katerega gojimo močnejša nasprotna čustva, in nelagodje, ki nas ob tem preveva, je zelo očitno in težko ga spregledamo. Stephen Nathanson je leta 1993 opredelil štiri merila, po katerih ga lahko merimo; zanj je domoljubje posebna naklonjenost do države, predstavlja osebno identifikacijo z državo, posebno skrb za blaginjo države in končno tudi pripravljenost žrtvovati se za njeno dobrobit. Klasična vprašanja razprav o domoljubju zadevajo dileme okoli tega, ali je domoljubje sploh moralno legitimno in ali je celo lahko moralna obveza, po drugi strani pa prinaša še izziv, ali morda ne ustvarja več škode kot koristi, zaradi česar je potreben trezen premislek, če bi ga res smeli ali morali promovirati ali ne.

Lev Tolstoj je bil znan po svojem zavračanju moralne legitimnosti domoljubja. Menil je, da z njim spodbujamo interese lastne države na račun drugih narodov, in to z vsemi možnimi sredstvi in na vse načine. Takšno dejstvo je štel za nasprotno moralnim principom, za nekakšen egoizem, predvsem pa za kršitev »zlatega pravila«, v skladu s katerim

moramo vsakič drugim želeli tisto, za kar želimo, da bi drugi počeli (in želeli) nam. Pravilo torej, ki ga domoljub nujno krši, a se tega ne zaveda. Na drugi strani je znameniti ruski pisatelj verjel, da je domoljubje sporno, ker vnaša v naša življenja element nerazumnosti. Če res mislimo, da je naša država najboljša, hkrati pa je več kot očitno le ena ob drugih, smo takoj na sumljivo zgrešeni poti poveličevanja svoje v situaciji, ko res nimamo pametnega razloga za prepričanje, da tudi druge ne bi bile »najboljše« za njihove pripadnike. V tem smislu je domoljub nujno nerazumen, kot poudarja že znameniti politolog z univerze Princeton George Kateb. Podobno skeptično stališče zagovarja tudi raziskovalec Simon Keller z Univerze Victoria v Wellingtonu, intervjuvanec v tej tematski številki Dialogov. Zanj domoljub ne presoja države dovolj objektivno, zato ravna v slabi veri (*bad faith*) in se pusti voditi predsodkom, zaradi česar se po nujnosti predaja neki blodnji ali iluziji.

V času naraščajočih sodobnih populizmov in nacionalizmov širom sveta, ko nekateri avtorji govorijo tudi o vzponu novega fašizma, se zdi razprava o učinkih domoljubja še toliko pomembnejša. Slovenski prostor ni v tem pogledu prav nobena izjema, prej je pravilo. Čas, ki ga živimo, je eksplozivno nevaren, in naloga, celo dolžnost družboslovnega znanstvenika je, da reflektira pojave okoli sebe, še zlasti takšne, ki lahko prispevajo k razmahu trenj v družbi v obliki nevarnih fenomenov, kot so nacionalizem, ksenofobija, rasizem, netoleranca, sovražni govor, izključevanje in diskriminacija. Končno smo se nekega februarskega jutra leta 2022 zbudili sredi vojne v Ukrajini, ki bo zelo verjetno dodobra pretresla Evropo in svet.

Na koncu še kratka notica k vsebini te številke. Verjameva, da izbor besedil, ki so se znašla v njej, prinaša dovolj reprezentativen vpogled v številne dimenzije problema domoljubja v današnjih znanstvenih razpravah, pri čemer sva vključila tako tuje kot domače raziskovalce. S tem sva želela problematiko približati tudi slovenskim razmeram. Kot podpisana urednika bi rada opozorila na dva dogodka, ki sta botrovala nastanku tega izbora. Prvi je znanstveni simpozij, ki je pod naslovom »Pogovoriti se moramo o domoljubju« potekal 19. novembra 2020 na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete v Mariboru v soorganizaciji s Slovenskim društvom raziskovalcev šolskega polja. Dogodek je imel namen predstaviti in komentirati izsledke zbornika z naslovom *Handbook of Patriotism*, ki ga je istega leta uredil Mitja Sardoč in je izšel pri založbi Springer. Ker vsebuje omenjeno monumentalno delo več kot 50 poglavij vodilnih avtorjev z vsega sveta na skoraj 1000 straneh – ti so v zborniku raziskovali glavne teme in koncepte, povezane z določenimi vidiki tega zapletenega in kontroverznega družbenega pojava –, se je zdelo smiselno, da ob ustreznem naboru tudi domačih avtorjev o razlogih za domoljubje, njegovi upravičenosti, statusu in naravi pojava spregovorimo tudi pred slovenskim občinstvom na način, kot je predstavljen v tej številki Dialogov. Poglobljenih razprav o domoljubju v zadnjem času v Sloveniji ni bilo res veliko in zazdela se nama je, da je prišel čas za osvetlitev nekaterih novih dilem. Ker je domoljubje ljubezen do domovine, sva to dejstvo želela hudomušno opisati s pomočjo spraševanja o novih težavah, ki se dotikajo stare ljubezni – toliko v pojasnilo k naslovu. Kako zelo nama je pri izboru in izvedbi uspelo, bo lahko merodajno presodil bralec, na katerega računava.